

Stockholm den 19 januari 2021

R-2020/2018

Till Justitiedepartementet

Ju2020/03640

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 19 oktober 2020 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57).

Sammanfattning

Advokatsamfundet, som hänvisar till tidigare yttranden rörande hedersrelaterad brottslighet,¹ har i huvudsak ingen erinran mot förslagen. I några avseenden finner dock Advokatsamfundet skäl att lämna särskilda synpunkter.

Synpunkter

Hedersbrott

Advokatsamfundet ställer sig bakom förslaget om införande av ett särskilt hedersbrott.

Advokatsamfundet anser det självklart att tydligt ta ställning mot såväl hedersrelaterat våld och förtryck som mäns våld mot kvinnor och anser det angeläget att beivra sådan förekomst. Det är därför positivt att det införs en särskild straffbestämmelse som kriminaliserar sådana gärningar och tydligt markerar att hedersrelaterat våld och förtryck är oacceptabelt.

I detta sammanhang ska särskilt påtalas att utredningen valt att hänvisa till den definition av heder som används i utredningen Om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv,² som ledde till nu införda straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken. Av nämnda utredning framgår att hedersbegreppet ska tolkas i vid bemärkelse och omfatta också grupper såsom exempelvis religiösa grupper.

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 14 maj 2019 över betänkandet Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (SOU 2018:69) och däri angivna ytterligare remissyttranden.

² SOU 2018:69 s. 92–95.

Förtals- och förolämpningsbrott

Advokatsamfundet är positivt till att förtals- och förolämpningsbrotten enligt 5 kap. brottsbalken ska kunna ingå i fridskränkingsbrotten, olaga förföljelse och det föreslagna hedersbrottet.

Förtals- och förolämpningsbrott har med ökad användning av internet och sociala medier ökat markant under senare år och det är inte ovanligt att dessa brott används som medel för att systematiskt trakassera och kränka närstående- eller tidigare närstående personer. Advokatsamfundet anser att förslaget att låta dessa brott ingå i brottskatalogen för grov kvinnofridskränkning, grov fridskränkning och olaga förföljelse är ett bra sätt att tydligt markera allvarligheten i sådana trakasserier och kränkningar. I dag är utgångspunkten att åklagare, i de fall en målsägande anger brott till åtal, inte får väcka åtal för förtal eller vissa fall av förolämpningsbrott om det inte är påkallat från allmän synpunkt. Detta leder till att få begångna förtals- och förolämpningsbrott utreds och beivras, vilket utifrån målsägandens utsatthet och rättssäkerhet inte är tillfredsställande.

Straffprocessuella frågor

Advokatsamfundet ställer sig positivt till förslaget om ändring i 10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:40) och 5 § andra stycket lagen om rättsintyg. Syftet med förslaget är att ge brottsutredande myndigheter bättre verktyg att inhämta stödbevisning i de fall då målsäganden inte ger sitt samtycke till inhämtande av bland annat patientjournaler och rättsintyg.

Det är inte ovanligt att en målsägande i en utredning gällande exempelvis grov kvinnofridskränkning utsätts för påtryckningar av den misstänkte eller andra närstående personer under utredningens gång och därför väljer att inte medverka fullt ut i förundersökningen. Föreslagna ändringar skulle i dessa fall innebära att målsäganden avlastas ansvar att ta ställning i frågan och att pressen på målsäganden minskar i detta avseende.

Advokatsamfundet delar vidare utredningens slutsats att risken är låg för att en målsägande skulle dra sig från att söka vård utifrån att brottsutredande myndigheter kan komma att inhämta patientjournaler och rättsintyg.

Det är dock viktigt att ställa fördelarna med förslaget mot den risk förslaget skulle innebära för att målsägandens integritet och privatliv kränks på ett allvarligt sätt. Förslaget innebär att känslig och privat information kan delges inte bara brottsutredande myndigheter och den misstänkte, utan även att uppgifter från patientjournaler och rättsintyg i vissa fall kan bli offentliga genom exempelvis förundersökningsprotokoll och dom. I fråga om hedersbrott skulle sådan information potentiellt kunna vara förenat med livsfara. Ett sådant exempel skulle kunna vara att en gravid kvinna berättar för sin läkare att hon inte är säker på att barnet hon bär på är hennes makes. Ett annat att det av patientjournaler framgår att kvinnan genomfört en abort.

Advokatsamfundet anser utifrån detta att det bör framgå direkt av lagtexten att endast uppgifter som är relevanta för utredningen får tas med i förundersökningsprotokoll och att eventuell annan känslig, men för brottet irrelevant information, ska maskas.

Advokatsamfundet anser dock att fördelarna med förslaget väger tyngre än nackdelarna och ställer sig med ovanstående påpekanden och åtgärder positivt till utredningens förslag i denna del.

Elektronisk övervakning

Förslaget innebär att ett utvidgat kontaktförbud ska kunna förenas med villkor om elektronisk övervakning som första åtgärd samt att det i fall där tidigare kontaktförbud överträtts och det inte finns särskilda skäl mot det, ska kontaktförbud förenas med villkor om elektronisk övervakning. Förslaget innebär också en höjning av minimistraff för överträdelse av kontaktförbud.

Advokatsamfundet anser att det finns starka skäl för att förstärka skyddet för personer som utsätts för systematiskt våld, hot och trakasserier av olika slag. Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning om att det inte är rimligt att en skyddsperson ska behöva vänta på att ett kontaktförbud överträds innan det kan bli aktuellt med elektronisk övervakning. Behovet av skydd är individuellt och måste i varje enskilt fall kunna bedömas utifrån hotbild och skyddspersonens situation i övrigt. Det är då rimligt att elektronisk övervakning finns som alternativ som första åtgärd i de fall det bedöms påkallat till skydd för den person som är i behov av skydd.

Advokatsamfundet har i tidigare remissyttranden³ påpekat att kontaktförbud med elektronisk övervakning är en mycket ingripande åtgärd för den som meddelats sådant förbud och att det innebär ett avsevärt ingrepp i dennes personliga integritet. Ingripanden av detta slag bör därför bara ske i särskilt påkallade fall.

Advokatsamfundet vidhåller i denna del det som anförts i tidigare remissyttranden kring den elektroniska övervakningens ingripande karaktär, men anser att nuvarande förslag är väl avvägt utifrån att skyddspersonens lidande till följd av överträdelser måste väga tyngre än det ingripande det innebär för den som meddelats sådant kontaktförbud.

Advokatsamfundet vill slutligen påtala att utredningen inte visar statistik över hur många kontaktförbud med elektronisk övervakning som de facto meddelats sedan bestämmelsens införande. Uppfattningen hos många advokater är att sådant villkorat kontaktförbud sällan eller aldrig meddelas, varför Advokatsamfundet anser att det vore av värde att undersöka detta vidare. Om sådant kontaktförbud inte används som tänkt är det mot bakgrund av den kritik Europarådets expertgrupp GREVIO riktat mot Sverige och skyddspersoners rättssäkerhet ett problem i sig i fråga om hur Sverige uppfyller sina åtaganden enligt

³ Advokatsamfundets remissyttrande den 13 februari 2009 över Stalkingutredningens betänkande Stalking – ett allvarligt brott (SOU 2008:81) och Advokatsamfundets remissyttrande den 27 april 2017 över promemorian Elektronisk övervakning av kontaktförbud (Ds 2017:1).

konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (enligt den s.k. Istanbulkonventionen).

Övrigt

Advokatsamfundet vill avslutningsvis påtala att införandet av ett särskilt hedersbrott kommer att kräva omfattande utbildning av hela rättskedjan för att lagstiftningen ska få avsedd effekt. Det kan utan kompetenshöjande insatser vara svårt att förstå och se de strukturer, normer och värderingar som finns inom en hederskultur, varför utbildning är en nödvändighet för att hedersrelaterat våld och förtryck ska kunna upptäckas och beivras på avsett sätt med bibehållen rättssäkerhet, men också för att rättssäkerheten för den som är utsatt för hedersbrott ska kunna upprätthållas.

Advokatsamfundet vill särskilt framhålla vikten av att ett målsägandebiträde förordnas så snart som möjligt efter beslut om att inleda förundersökning avseende ett misstänkt hedersbrott.

Enligt Advokatsamfundet bör det vid denna typ av brottslighet, liksom vid våld i nära relation och sexualbrott, ställas särskilda krav på målsägandebiträdets lämplighet för uppdraget. I första hand bör advokater förordnas som målsägandebiträde åt personer utsatta för hedersrelaterad brottslighet, men även jurister särskilt lämpade för uppdraget bör kunna komma i fråga.

Ett tidigt förordnande av målsägandebiträde är viktigt, eftersom ett kvalificerat målsägandebiträde på ett professionellt och konstruktivt sätt kan bidra till att bemötandet, stödet och skyddet av brottsutsatta förbättras och utvecklas, men även till att förundersökningen effektiviseras t.ex. genom att väsentliga uppgifter kommer fram i ett tidigt skede av förundersökningen, något som även är viktigt från ett rättssäkerhetsperspektiv.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander